

# ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

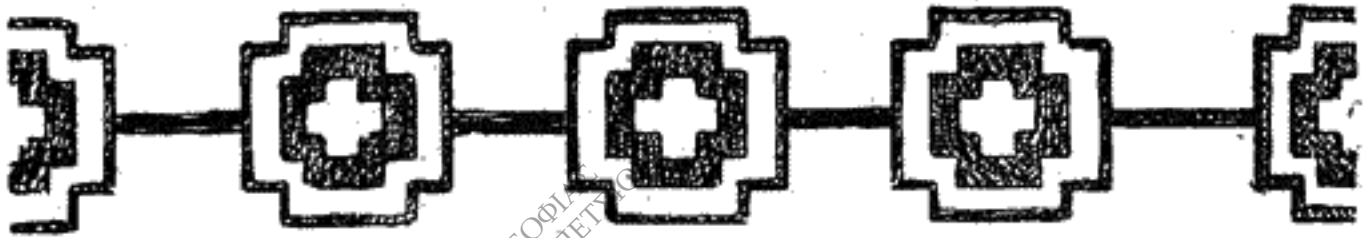
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1934

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ ΕΚΔΟΤΑΙ  
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46<sup>Α</sup>  
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.  
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008





## ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ

(Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ\*)

Μετά τόν πρόλογο ακολουθοῦν 20 μῦθοι, πού καί σήμερα ἀκόμα τοὺς ἀκούμε στὰ σχολεῖα. «Ὁ γάτος καί ὁ καθρέφτης», «Μπάκακας καί βάλις», «Οἱ λαγοί», «Ὁ γαῖδαρος ντυμένος λιοντοτόμαρο», καί ἄλλοι. Ὅπως καί τὰ πρότυπά τους, ἔχουν σκοπὸ διδαχτικό. Γι' αὐτό, τὸ τελευταῖο ἢ τὰ τελευταῖα τετράστιχά τους εἶναι κι' ἀπὸ ἕνα γνωμικό. Παράδειγμα τὸ τέλος τοῦ γνωστοῦ μῦθου «Ὁ Γαῖδαρος ντυμένος λιοντοτόμαρο».

Μὲ πλοῦσια καί λαμπρὴ στολὴ  
Στὸν κόσμον, βλέπομε πολλοὶ  
Ἄπ' ὄλους νὰ τιμοῦνται,  
Μεγάλοι νὰ μετριοῦνται.

Γιατὶ τῶν πρόστυχων ὁ νοῦς  
Στοχάζεται πῶς σ' αὐτονοῦς  
Ἡ τύχη ἔχει δώσει  
Μὲ τὰ καλὰ καί γνώση.

Μον' ἂν μὲ μέτρα προσοχῆς,  
Ἡ καταντήσουν δυστυχεῖς,  
Ὁ φρόνιμος θελήσει  
Νὰ τοὺς παρατηρήσει,

Θελὰ τοὺς βρῆ οὐτιδανούς,  
Ἄπὸ προτέρημα γυμνούς,  
Μὲ μόνη φαντασία  
Καί γνώμης ἀπορία.

Τὸ ἀξίωμα ὅσα δίνει  
Στὴν ὑπόληψιν ἐνοῦ,  
Μόνε λείπει τὸν ἀφίνει  
Μέσ' τὸ πλήθος τοῦ κοινοῦ.

Τὸ προτέρημα χαρίζει  
Ἄναφαίρετη τιμὴ,  
Καί τὸν κάνει νὰ ἀχρῆζει  
Καί παντοῦ νὰ εὐδοκιμεῖ.

Καί οἱ μῦθοι του εἶναι μοναδικοὶ ὡς τὰ σήμερα στὴ φιλολογία μας καί ἀξιοσῦστατοι γιὰ τὰ σχολικά. Νεοελληνικά ἀναγνώσματα. Ὅσο τουλάχιστο ξέρω, στὸ εἶδος αὐτὸ ἀσχολήθηκε ἀπ' τοὺς νεωτέρους μονάχα ὁ ποιητὴς κ. Περγιαλίτης, μὰ μού φαίνεται πῶς δὲ φτάνει τὸ Βηλαρά.

\* Ἐκαμε ἀκόμα σὲ ὁμοιοκατάληκτους δεκαπεντασύλλαβους τὴν παράφραση τῆς

Βατραχομουμαχίας, τῆς ἀρχαίας παρωδίας τῆς Ἰλιάδας (ὁ Σουΐδας καί ὁ Πλούταρχος τὴ νομίζουν ἔργο τοῦ Τίγρητος, ἀδελφοῦ τῆς βασίλισσας τῆς Καρίας Ἀρτεμισίας).

Ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου τῶν ποντικῶν Τριμμούδης (Ψυχάρπαξ), φεύγοντας τὸ κυνηγτὸ ἐνός ἀγριόγατου, φτάνει στὴν ἀκρὴ μιᾶς λίμνης νὰ πιεῖ νερό. Ἐκεῖ συναντιέται μὲ τὸ βασιλιά τῶν Μπακακάδων Φουσκομάγουλο (Φυσιγναθος), πού τὸν καλεῖ στὸ σπίτι του νὰ τὸν φιλοξενήσει. Ὁ μπάκακας πέρνει στὴ ράχη του τὸν ποντικὸ καί πέφτουν στὸ νερὸ νὰ περάσουν ἀντίπερα. Στὸ δρόμο τους ὁμοῦ ἀπαντοῦν ἕνα φίδι. Ὁ μπάκακας βουτάει ἀπὸ τὸ φόβο του στὸ νερὸ καί πνίγει τὸν ποντικὸ. Ἄπ' αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ ἀνοίγει πόλεμος ποντικῶν καί μπακακάδων. Δυὸ κουνούπια βουίζοντας δίνουν τὸ σύνθημα. Ἀρχίζει φονικὴ μάχη. Οἱ θεοὶ κάθονται στὸν Ὀλυμπο καί παρακολουθοῦν. Οἱ μπακακάδες νικοῦνται. Ὁ Δίας, θέλοντας νὰ τοὺς σώσει, ρίχνει ἀνάμεσα στοὺς ποντικούς τὸν κεραυνὸ του. Μὰ αὐτοὶ δὲν ὑποχωροῦν.

Τότε θυμῶνει ὁ Δίας καί στέλνει γιὰ βοήθεια τῶν μπακακάδων τὰ καβούρια, πού κόβουν τὰ ποδάρια καί τίς οὐρὲς τῶν ποντικῶν. Οἱ ποντικοὶ δὲν ἀντέχουν καί κατὰ τὸ ἡλιοβασίλεμα φεύγουν τρομαγμένοι.

Καί τὴν παράφραση αὐτὴ τὴ χαρακτηρίζουν τὰ ἴδια χαρίσματα πού εἶδαμε καί στὰ πρῶτότυπα ἔργα τοῦ ποιητῆ. Ἀναδημιουργία πραγματικὴ τοῦ κλασικοῦ πρῶτότυπου, ἀνάλογη μὲ τὴν ἀναδημιουργία τῆς Ἰλιάδας ἀπ' τὸν Πάλλη, τῆς Ὀδύσειας ἀπ' τὸν Ἑφταλιώτη καί τοῦ Αἰσχύλου ἀπ' τὸ Γρυπάρη.

Στὴ «ρομετικὴ γλῶσσα» εἶχε δημοσιεύσει καί τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνα μεταφρασμένο. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ σήμερα δὲν βρίσκεται, κι' ἔτσι δὲ μπόρεσα νὰ τὴν ἰδῶ. Μποροῦμε ὁμοῦ νὰ συμπεράνουμε πῶς δὲ θὰ ὑστεροῦσε, ἂν ἔχομε ὑπ' ὄψιν μας τὴ Βατραχομουμαχία.

Ἐδῶ τελειώνει ὅλο τὸ ποιητικὸ ἔργο του. Ποιητὴς ἀπ' τοὺς πρῶτους ὀλιγογράφους, φαίνεται νὰ εἶχε τὴ συναίσθησις πῶς ἡ ἀξία δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν ποσότητα ὅσο μὲ τὴν ποιότητα. Χωρὶς βέβαια νὰ χεῖ πρώτη θέση στὴ Νεοελληνικὴ ποίησι, δὲν εἶναι ὁμοῦ καί ἀξιοκαταφρόνητος. Ἄν ἡ φαντασία του δὲν ἔχει τὴ δύναμιν νὰ κάμει αἰθέρια πετάγματα, ἔχει ὁμοῦ τὴ μυστικὴ

(\*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον καί τέλος.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΗΛΑΡΑΣ 2008

τέχνη να κουρδίζει τις χορδές της ψυχής μας, εκείνες που κάθε φορά θέλει. Πέντε Ξηλυρικά του, τὰ σατυρικά του και οί μύθοι του είναι από τὰ καλύτερα κομμάτια που έχει να δείξει ή νέα μας ποίηση στο είδος τους. Το έργο του όμως αυτό, μαζί με τὸ ἄλλο, τὸ γλωσσσοεπαναστατικό, έχει μεγάλη ιστορική αξία. Ἀνοίγει μιὰ παράδοση, που πρώτος της οπαδός γίνεται ὁ ἔθνικος ποιητής μας Διονύσιος Σολωμός.

Ὡς τὰ 1908 τις γλωσσικές ιδέες τοῦ Βηλαρά τις ξέραμε μονάχα ἀπ' «Λογιώτατο ταξιδιώτη» που δὲν πιάνει περισσότερο ἀπὸ ἕξη φύλλα τοῦ βιβλίου. Στὰ 1908 ὁ κ. Βλαχογιάννης δημοσιεύει τὸ νέο χειρόγραφο που βρήκε. Τὸ χειρόγραφο αὐτὸ έχει μεγάλη αξία, πρώτο γιατί είναι πιὸ ἐκτεταμένο και μὰς δίνει πιὸ συστηματοποιημένες τις γλωσσικές ιδέες τοῦ ποιητή, και δεύτερο γιατί ὄντας γραμμένο στὰ 1821, ὅπως μὰς φανερώνει ἡ πρώτη ἐπιγραφή τοῦ ἐξωφύλλου, διαψεύδει και τὸν Π. Πετρίδη και τὴν ιδέα που γενικά ὡς τὰ σήμερα ἔπικρατεῖ, πὼς τάχατε ἀναγκάστηκε στὸ τέλος νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τις γλωσσικές του ιδέες. Κι' ἔτσι, ὅπως παραπάνω ἀναφέραμε, ἔχουμε ὄλο τὸ δικαίωμα ν' ἀμφισβητήσουμε τὴ γνησιότητα τῆς ὀρθογραφίας τοῦ χειρογράφου που εἶχε ὕπ' ὄψη του ὁ Πετρίδης γιὰ τὴν ἔκδοση τῆς Κερκύρας. Ἐκτὸς ἀν παραδεχτοῦμε πὼς στὰ δυὸ τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς του ἀναγκάστηκε ν' ἀναιρέση ὀλακερὴ ἐπιστημονική θεωρία γιὰ τὴ νέα γλῶσσα, πρᾶγμα ὅμως ἀπίθανο. Στὸ «Λογιώτατο ταξιδιώτη» μὰς ἐξηγεῖ τοὺς λόγους που τὸν ἀνάγκασαν νὰ χτυπήση τὴν τάση ν' ἀναστήσουμε τὴν ἀρχαία γλῶσσα.

Ὑστερα ἀπ' τὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς δουλείας, ἦρθε τέλος πάντων ἡ λαμπρὴ ἐποχὴ, που τὸ ἔθνος διψοῦσε πολλά. Οἱ λόγοι ζητοῦν ν' ἀναστήσουν τὴν ἀρχαία γλῶσσα. Μὰ κάτι μικρὲς διαφορὲς ξεφύτρωσαν ἀναμεταξύ τους και μέσα σὲ εἰκοσιπέντε-τριάντα χρόνια κατάφεραν, με τὴν ἀμετρη προθυμία τους, νὰ τις φτάσουν μονάχα σὲ πέντε χιλιάδες.

Γιὰ ν' ἀναστήσουν ὅμως πραγματικά τὴν ἀρχαία γλῶσσα, πρέπει νὰ ξεδιαλύνουν αὐτὲς τους τις διαφορὲς. Τί κάνουν; Διαλέγουν ἀπ' ὄλο τὸν κλῆρο τῶν Λογιωτάτων ὀκτώ, τὸσους ὅσα είναι και τὰ μέρη τοῦ λόγου, τοὺς μοιράζουν και τις διαφορὲς, και τοὺς στέλνουν με συστατικά γράμματα στὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ βγάζουν δίσκο μετά τὴν ἐκκλησία και νὰ ἐξοικονομοῦν τὰ ἐξοδά τους, ἀλλὰ και νὰ μελετήσουν τὴ γλῶσσα. Ὅλα αὐτὰ γινῆκανε στὴ Φαντασιούπολη, καθέδρα τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας Πρόληψης, μπροστὰ στὴ σεβασμία σύναξη τῶν σοφῶν διορθω-

τάδων τῆς γλῶσσας μας και στὴν ἐποχὴ τοῦ αἰῶνα μας. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ὀκτὼ Λογιώτατους, που τοῦ εἶχε πέσει στὸ μερτικό του τὸ ρῆμα και γιὰ προσθήκη ἢ ἀπόλυτη γενική, ἦταν ἀναγκασμένος νὰ φορτωθῆ και τις 999 διαφορὲς που εἶχαν ὄλοι οἱ σοφοὶ τοῦ Γένους ἀπάνω σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα, δηλ. 40 διαφορὲς γιὰ τὸ ὑποταχτικό νά, 85 γιὰ τὸ πρόσταχτικό ἄς, 36 γιὰ τὸ εἶναι, 189 γιὰ ὄλους τοὺς ἄλλους χρόνους, 20 γιὰ τὸ ἀπαρέμφατο και 448 γιὰ τὴν ἀπόλυτη γενική. Κάθε ἄλλος δὲ θὰ κατάφερνε μιὰ τόσο τεράστια δουλειά. Μὰ αὐτὸς τὰ βγαλε πέρα. Τὰ σημειώματά του, ὄλα ψυχαγωγία και δίχως περιθώριο, ἐκόντευαν 5 φορτῶματα πρὸς 120 ὀκάδες με τὸ ζῦγι. Ὅταν ἦταν ἔτοιμος νὰ φύγει, λογάριασε πὼς ἀν στις 999 διαφορὲς τοῦ μερτικού του ἔβαζε και ἀπὸ ἄλλες τόσες ἀπορίες, που εἶχε γιὰ τὴν κάθε διαφορὰ, και ἀν οἱ σύντροφοι του εἶχαν δουλέψει με τὸν ἴδιο ζῆλο, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ τέτοια δουλειά ποιὸ τὸ θετικό κέρδος; Ἀρχίζει ν' ἀπελπίζεται γιὰ τὸν κόπο που ἄδικα ἔχασε.

Μιὰ μέρα, περπατώντας στὴν ἐξοχὴ, φτάνει σ' ἕνα χωριάτικο σπίτι και φιλοξενεῖται. Ἡ συζήτησή του με τὸν οἰκογενειάρχη γιὰ τὴ γλῶσσα τὸν κάνει ν' ἀλλάξει μυαλά. (Ἐδῶ βρίσκει τὴν εὐκαιρία ὁ Βηλαράς ν' ἀναπτύξει τις ιδέες του βάζοντάς τες στὸ στόμα τοῦ χωριάτη. Μιὰ ἀπλή παραβολὴ τοῦ διαλόγου αὐτοῦ πρὸς τὸν περίφημο διάλογο τοῦ Σολωμοῦ «Ὁ Λογιώτατος κι' ὁ Ποιητής» μὰς φανερώνει τὴν ἐπίδραση τοῦ πρώτου στὸ δεύτερο.) Τὴν ἄλλη μέρα φεύγει. Φτάνει στὴν κοινότητα τῶν σοφῶν διορθωτάδων τῆς γλῶσσας μας και τοὺς βρίσκει νὰ φυλλομετροῦν τὰ σημειώματα τῶν συντρόφων του. Ξεφορτώνει κι' αὐτὸς τὰ δικά του και χωρὶς νὰ πεί λέξη φεύγει τὸ γρηγορότερο και πηγαίνει σὲ μακρυνὴ πολιτεία, ὅπου ἐτύπωσε σ' ἐφημερίδα τ' ἀκόλουθα:

«Ὁ Λογιώτατος ταξιδιώτης  
Πρὸς τοὺς Καλοθελητάδες  
Προσκυνήματα.

Ἀφέντες μου

Χρειάζεται μιὰ γλῶσσα σὲ κάθε Γένος γιὰ νὰ γρικέται. Ἡ ἀληθινὴ γλῶσσα ἐνοῦ Γένους εἶναι ἢ κοινὴ και συνηθισμένη σὲ ὄλους. Ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ ὀρθογραφεται ὅπως και μιλιέται. Τέλος, ὅσο δὲ λείψουν ἢ πρόληψαις τῶν Λογιωτάτων, τὸ Γένος δὲν βλέπει ποτέ του ἡμέραν.» (Ἡ ὀρθογραφία εἶναι τῆς ἔκδοσης τῆς Κερκύρας και ὄχι τοῦ ποιητή.)

Αὐτὲς εἶναι οἱ γενικὲς γραμμὲς τῆς θεωρίας τοῦ Βηλαρά. Τώρα ἄς παρακολουθῶμε τις λεπτομέρειες και τὰ ἐπιχειρήματά του. Ἡ νέα μας γλῶσσα «στὴν ὀπη» εἰσαγρῆσε τὸ θαμasto πηημα τοῦ Ἐροτο-

κρητο ο Κρητικός στηχουργος Κουρναρος κε ο Χρηστοπουλος ο Αθανασιος τα ληρηκα του» είναι «Εολοδορηκη». (Αυτή η θεωρία επικρατούσε τότε και στην Ευρώπη.) Ἡ γλῶσσα αὐτὴ πρέπει νὰ γίνεῖ καὶ γλῶσσα τῶν μορφωμένων, γιὰ νὰ μπορεῖ τὸ ἔθνος νὰ ὠφελιέται πραγματικὰ ἀπ' αὐτοὺς καὶ νὰ μὴ γράφουν τὰ βιβλία τους μονάχα, γιὰ νὰ διαβάζουν οἱ ἴδιοι. Μπορεῖ όμως ἡ γλῶσσα μᾶς, ὅπως ἔχει καταστήσει, (δηλ. στὴν ἐποχὴ του), νὰ γίνεῖ ὄργανο τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἐπιστήμης; Μπορεῖ, ἀπαντᾷ ὁ Βηλαράς. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι κάτι a priori. Δὲ μπορούμε νὰ φτιάξουμε μιὰ γραμματικὴ καὶ ἕνα λεξικὸ καὶ νὰ εἰποῦμε στοὺς συγγραφεῖς: «Κύριοι, σύμφωνα μὲ αὐτὰ πρέπει νὰ γράψετε.» Αὐτὸ δὲν ἔγινε σὲ καμμιά γλῶσσα τοῦ κόσμου. Οὔτε στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ. Πάντου καὶ πάντοτε ἔγινε τὸ ἀντίθετο. Πρῶτα βγήκαν μεγάλοι ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς καὶ ὕστερα, σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα τους, ὀρίστηκαν οἱ κανόνες τῆς γραμματικῆς καὶ γραφτήκανε τὰ λεξικά, γιὰ νὰ μᾶς ἐξηγοῦν τὶς σημασίες τῶν λέξεων. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ γίνεῖ καὶ μὲ μᾶς. Πρῶτα ἔργα φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ καὶ ὕστερα γραμματικὴ καὶ λεξικὸ. Γιὰ τὸ παρὸν τὸ πολὺ-πολὺ μᾶς χρειάζεται μιὰ μικρὴ γραμματικὴ γιὰ τὰ σχολεῖα. Ἄς υποθέσουμε πῶς ἕνας ἀποφασίζει νὰ γράψῃ a priori γραμματικὴ καὶ λεξικὸ. Ἀπὸ ποιούς συγγραφεῖς θὰ πάρει τὰ παραδείγματα, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς ἢ νὰ δείξῃ τὶς διαφορὲς σημασίες τῶν λέξεων; Μὰ τότε ποῖο δρόμο πρέπει νὰ τραβήξουν οἱ συγγραφεῖς; Ὁ Βηλαράς ἔρχεται νὰ τὸν καθορίσῃ ἐξετάζοντας αὐτὴ τὴ γλῶσσα στὰ δύο μεγάλα της κεφάλαια, στὸ Λεξικὸ καὶ στὴ Γραμματικὴ.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα στὸ Λεξικὸ. Δὲν ἔχουν κανένα δίκιο ὅσοι φωνάζουν πῶς ἡ γλῶσσα μᾶς εἶναι φτωχιά. «Ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει ὀλίγαις χρεῖαις, ἔχει καὶ ὀλίγαις ἰδέαις, καὶ ἀκολουθῶς γλῶσσαν ἀνάλογη μὲ τὸν μικρὸν ἀριθμὸ τους. Ἡ ἰδέαις του, ὅπου αὐγατίζουν ὅσο πληθαίνουν κι' ἡ χρεῖαις του, γυρεύουν καὶ γλῶσσαν ἀνάλογη μὲ τὸ μεγάλο τους ἀριθμὸν. Τέτοια εἶναι ἡ φύση κάθε γλῶσσας στὸν κόσμον, φτωχότερη ἢ πλουσιώτερη, κατὰ τῆς ἰδέας ὅπου ἔχουν ὅσοι τὴν κραίνουν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὅπου πηγαίνει ἀποχτώντας καινούργιες ἰδέας, ἀναγκάζεται νὰ ἐφεύρῃ καὶ καινούργιαις λέξαις, καὶ καινούργιους τρόπους γιὰ νὰ τῆς παραστήσῃ. Μόνον μεταχειρίζεται, μὴ φαίνεται, ἐκεῖναις τῆς λέξαις κι' ἐκείνους τοὺς τρόπους, ὅπου μποροῦν νὰ γρηκοῦν ὄλοι, ἀφορμῆς ὅπου ὁ σκοπὸς του εἶναι νὰ τὸν ἀπεικάζουν ὄλοι κι' ὄχι ν' ἀπεικάζεται αὐτὸς του.» (Ἡ ὀρθογραφία τῆς ἔκδοσης Κερκύρας.) Τὶς λέξεις, πού σύμφωνα μὲ τὶς

ἀνάγκες τῆς θὰ χρειάζεται ἡ γλῶσσα, θὰ τὶς πέρνει ἢ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ δικὴ τῆς παρακαταθήκη, ἢ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἢ ἀπὸ ξένες, ἀλλὰ μὲ μιὰ διαφορὰ. Θὰ τὶς προσαρμόζει μὲ τὸ δικὸ τῆς τυπικὸ καὶ τὴ δικὴ φωνητικὴ: «Τοῦ ἀν' ἡ γλῶσσα μᾶς δανηστῆ ἀπο τὴ μανὰ τῆς τὴν Ἑλληνικὴ ὅσες λέξεις δὲν ἔχη κε τῆς χρῆζοντε, οὐτε κατηγορημένο ἦνε οὐτε ντραπεροπραμ' πρηπη ὁμως, μου φενετε, ὅσες λέξεις δανηζομαστε ἀπο τὴν Ἑλληνικὴ νὰ τεσ τὸρνεβομε κε νὰ τεσ σιαζομε κατὰ τὸν ἠδηοτησμο τῆς γλῶσσας μᾶς, δηνονταστες τὴν προφορα κε τὸν τονο ὅπου ἦνε συνηθησμενα κε ὅπου τ' ἀφτῆ μπορη νὰ δεχθῆ με ληγοτερη δησκοληα.» (Ὁρθογρ. τῶν «Φιλολογικῶν γραφῶν».) Ἐκεῖνοι πού ζητᾶν νὰ προσαρμόσουν τὸ τυπικὸ τῆς νέας μᾶς γλῶσσας μὲ τὸ τυπικὸ τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς, εἶναι σὰν τὸ γεωργό, πού ζητᾷ σὲ χλωρὸ δέντρο νὰ βάλῃ ξερὸ μπόλι, πού βέβαια δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ πιάσῃ. Ἄλλὰ, καὶ ὅπως εἶναι ἡ γλῶσσα μᾶς, ἔχει μεγάλο πλοῦτο καὶ μεγάλη γλωσσοπλαστικὴ δύναμη: α') ἔχει πολλὰ συνώνυμα (προσωπο, μουτσουνο, μουτρο); β') πολλὰ ἀύξητικά καὶ καταφρονητικά (ματῆ, ματαρος, ματαρόνα, ματουσα); γ) ἔχει μεγάλη δύναμη στὴν παραγωγή καὶ στὴ σύνθεση (ποδαρη, ποδαρακῆ, ποδαροπουλο, ποδη, ποδοπουλο, ποδαρος, ποδαρα, ποδαρουκλα, ποδαρονα, ποδαρουσα, καλοποδαρος, πλατηποδαρος, ασχημοποδαρος, ὀρθοποδαρος, στραβοποδαρος, στενοποδαρος, χοντροποδαρος, λιανοποδαρος, ποδαρας, μακρῆποδαρος, κοντοποδαρος). Τέτοια δύναμη δὲν εἶχαν οὔτε ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ οὔτε ἡ Λατινικὴ.

Ἐπειτα ἔρχεται στὴ Γραμματικὴ. Καὶ πρῶτα-πρῶτα στὸ φθογγολογικὸ. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ 16 ψηφία στὴν ἀρχὴ τὰ βγάτισαν σὲ 19 καὶ 5 διπλά (εε=η, οο=ω, κσ=ξ, πς=ψ, δς=ζ), σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες πού δημιούργησε ἡ φωνητικὴ τους, ἔτσι κι' ἐμεῖς, σύμφωνα μὲ τὶς δικές μᾶς ἀνάγκες, μπορούμε ν' ἀπορρίψουμε τὶς ἀρχαῖες διφθόγγους καὶ τριφθόγγους καὶ νὰ μεταχειριστοῦμε τὶς δικές μᾶς, 4 κύριες [αι (=αι), ει (=ει), οι (=οι), ουι (=ουι)], π. χ. αἰτος, χαιδεφτο, πεται, λειμονι, λει, ελειμοσηνη, ροιδό, ακουι], καὶ 5 καταχρηστικές, γιὰ τὴν δὲν ἀκούγεται τὸ ι, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ μαλακῶναι τὸ ἀκόλουθο φωνηεντο [ια (=ια), ιε (=ιε), ιη (=ιη), ιο (=ιο), ιου (=ιου)], π. χ. πια, πεδια, αξιη, σκολιο, ψομιου]. Τὸ ι μονάχα στὶς διφθόγγους μᾶς χρειάζεται. Οἱ διφθόγγοι ευ, αυ, ηυ κτλ. γράφονται εφ ἢ εβ, αφ ἢ αβ, ηφ ἢ ηβ. Ὅλοι οἱ φθόγγοι γράφονται μὲ η, ὄλοι οἱ ε μὲ ε, ὄλοι οἱ ο μὲ ο. Καταργοῦνται τὰ δύο ὁμοια σύμφωνα καὶ στὴν ἀφομοίωση ἀκόμα (συγγραφεαδες, ξεφενγκιασε (=ξημέρωσε), παρανγκελω). Οἱ τόνοι καὶ τὰ πνεύματα χρησιμοποιηθήκανε ἀπ' τοὺς Ἀλεξανδρινούς γιὰ τὴ διάκριση



τῆς προσωδίας. Σήμερα δὲ μᾶς χρειάζονται. Μονάχα μιὰ ὀξεῖα στὰ ἀμφίβολα (ἀλά, ἀλά, πόλη, πολλή). Μᾶς χρειάζεται ἀκόμα ἢ ἀπόστροφος κι' ἢ ὑποδιαστολή. Ὡστε καταργεῖ ὅλη τὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία καὶ ζητάει τὴν ἐξίσωση τῆς ὀρθογραφίας καὶ τῆς φωνητικῆς. «Τὸ ἀλφάβητο κάθε γλώσσας πρέπει νὰ ἔχη τόσα ψηφία, ὅσας εἶνε κι' ἢ στοιχειακῆς του φωνῆς» λέει στὸ «Λογιότατο ταξιδιώτης». «Ἡ ὀρθογραφία πρέπει νὰ ζογραφεῖ σὺν τὴν προφορά τῆς γλώσσας, ἀλλοῦ δὲ νῆς ὀρθογραφία, ἀλλὰ παραξενιά, οὗπου πρέπει κανὴς νὰ μαντεβῆ κε οὐχὶ νὰ ἀναγνοῖθῃ» λέει στὶς Φηλολογικὰς γραφές. Τὸ τυπικὸ καὶ τὸ συνταχτικὸ μέρος τῆς Γραμματικῆς σύμφωνα μὲ τὴ θεμελιώδη ἀρχὴ τοῦ Βηλαρά πρὲπει νὰ ἀκολουθῆ τῇ γλώσσᾳ πού μιλιέται. Π. χ. τὰ ρήματα εἶναι παροξύτονα (τρογο, πηνο) καὶ ὀξύτονα (=ἀρχαῖα περισπώμενα, ἀγαπο, τημο). Τὸ ὑποταχτικὸ ὄχι «ἠθελα σε ἠδη» ἀλλὰ «θα σεβλεπα», γιατί ἔτσι τὸ ἔχει ἡ γλώσσα πού μιλιέται. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ μέλλοντα ὄχι «ἠθελα γραψη» ἀλλὰ «θα γραψο» ἢ «θελα γράψω». Τὸ τελικὸ ν μπαίνει στὴν αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ τοῦ ἀρθρου, τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ, δταν ἀκολουθοῦν τὰ σύμφωνα κ, ξ, π, τ, ψ, (τον Κόστα, τὴν Τρητη, τὴν Πεφτη, ἐνώ: το Γιωργο, το Θαναση, τὴ Δημητρα).

Καὶ λίγα λόγια γιὰ τὴ Μετρικὴ. «Ἡ γλώσσα μας δὲν εἶχε διο σηλαβες μακριες σὴν αραδα σὴν ἠδια λεξη, μητε διο βραχης χορια ἀπο τρησηλαβες προπαροξητονες καθε λεξη εἶχε τες σηλαβες μια μακρια κε βραχηα ἢ το ἐναντιο... ενας στηχος πρῆπει νὰ ἦνε ἠσοσηλαβος με τον αλονε για νὰ εχουν τον ἠδιο κερο της εκφονησης, οστε εχομε τους τεσερους ποδες, ἠαμβος, τροχους (δησηλαβη), ἀμφηβραχης κε δαχτηλος (τρησηλαβη). Τὸ ὁμοιοκατάληκτο (ρίμα) ἂν κι' ὁ ἴδιος τ' ἀκολουθαί, τὸ λέει βάρβαρο.

Ἄπ' τὰ βιβλία πού εἶναι γραμμένα στὴν ἱστορικὴ ὀρθογραφία, μποροῦν νὰ ξανατυπωθοῦν ὅσα ἔχουν πραγματικὴ ἀξία, μὲ λίγα ἔξοδα. Ἄλλως τε, εἶναι πολὺ λίγα, μονάχα τέσσερα, ὁ «Ἐρωτόκριτος», ἡ «Ἐρωφίλη» καὶ ἡ «Βοσκοπούλα» στὴ νησιώτικη καὶ ὁ Χρηστόπουλος, ὁ νέος Ἀνακρέοντας, στὴ στεριώτικη. Τὰ ἄλλα εἶναι γιὰ κάψιμο ἢ νὰ διπλώνουν χαβιάρι. Ὁ ἴδιος λέει πὼς γράφει στὴ Γιαννιώτικη διάλεκτο. Δὲν μᾶς λέει βέβαια καθαρὰ σὲ ποιά διάλεκτο πρὲπει νὰ γράφουν οἱ λόγιοι. Ἀφήνει ὁμοῦ νὰ φαίνεται πὼς θὰ ἐπικρατήσῃ ἐκεῖνη πού θὰ βγάλει τοὺς καλύτερους καὶ περισσότερους συγγραφεῖς, ὅπως στὴ Γαλλία ἐπικράτησε ἡ διάλεκτος τοῦ Παρισιοῦ, γιατί σ' αὐτὴν πρωτογράφηκαν τὰ καλύτερα λογοτεχνικὰ βιβλία κι' ἐκεῖ βρίσκεται ἡ πρωτεύουσα. Γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἐπικράτησε στὴν Ἰταλία ἡ διάλεκτος τῆς Τοσκάνας. Ὅσο γιὰ τοὺς βαρβαρισμοὺς,

πού στὴν ἐποχὴ του εἶχε ἡ γλώσσα, λέει: «Ὅσο ἓνα γένος φωτίζεται, ἄλλο τόσο ἡ αἴσθησί του ψιλαίνει σὲ κάθε εἶδος καὶ ἡ γλώσσα του ἀποχτίνει τὴν γλυκάδα κι' ἡμεροσύνη, ὅπου ἀποχτοῦν καὶ τὰ ἦθη του.» («Λογιώτατος ταξιδιώτης»). Καὶ βγάζει ἓνα γενικὸ συμπέρασμα: «Ἡ γλώσσα μας ἦνε φησηκα ομορφη, γιατί ἦνε θηγατερα εκηνης οπου ἀποχτησε ἀγαπητηκους της ολα τα φωτησμενα εθνη της Εβροπης, μα ἦνε ἀκομα στα σπαργανα, δε μπορη νὰ δηξη για τορα ουτε το ἀναστημα ουτε τες χαρες, τα χροματα οπου θα τη στολησουν, ἀφου φθαση σε νομημη ἠληκηα».

Αὐτὴ εἶναι ἡ γλωσσικὴ θεωρία τοῦ Βηλαρά. Ἀναμφισβήτητα, εἶναι ὁ πρῶτος πού ζητάει ἐπιστημονικὰ καὶ ἀπροκατάληπτα νὰ βάλῃ τὰ πράγματα στὸν ἴσιο δρόμο τους. Κάθε του ἐπιχειρημα βγαίνει ἔπειτα ἀπὸ βαθειὰ μελέτη. Οἱ δημοτικιστὲς, ἀπὸ τὸ Σολωμὸ ὡς τὸν Ψυχάρη, τὸν Ἐλισαῖο Γιαννίδη, τὸ Γληνὸ καὶ τοσους ἄλλους τὸ δρόμο αὐτὸ ἀκολουθήσανε μὲ κάποια πλατύτερη βέβαια ἀνάπτυξη τοῦ θέματος. Ὑπερβολικὰ φανατικὸς εἶναι μόνον στὸ ζήτημα τῆς ὀρθογραφίας. Πρὲπει ὁμοῦ νὰ σκεφθοῦμε ὅτι στὴν ἐποχὴ του ἦταν γιὰ εὐκολονόητους λόγους εὐκολώτερη μιὰ πλατύτερη ἀπλοποίηση στὴν ὀρθογραφία ἀπὸ ὅ,τι μπορεῖ νὰ γίνῃ σήμερα. Τοῦ Βηλαρά οἱ ἰδέες γιὰ τὴν ὀρθογραφία δὲ μπόρεσαν, οὔτε σήμερα πολὺ περισσότερο, νὰ ἐπικρατήσουν, γιατί σὲ καμμιά γλώσσα τοῦ κόσμου ἡ φωνητικὴ δὲν ἔχει ὀλοτέλα ἐξισωθῆ μὲ τὴν ὀρθογραφία. Γλώσσα μας εἶναι ἡ δημοτικὴ, γνήσια θυγατέρα τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Στὸν κανονισμὸ τῆς ὀρθογραφίας τῆς τρεῖς παράγοντες πρὲπει νάχουμε ὕπ' ὄψη μας. Τὴν καταγωγὴ τῆς, τὴ φωνητικὴ καὶ τοὺς πραχτικὸς καὶ θεωρητικὸς σκοποὺς πού μιὰ γλώσσα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ἔχει νὰ ἐξυπηρετήσῃ.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΣ

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Ἡ Ρομενικὴ γλώσσα». Στὴν τήπογραφία του Κορπον 1814.
2. «Ποιήματα καὶ πεζὰ», ἐν Κερκύρα 1827.
3. Ἐκδόσεις Ραφτάνη, Ζάκυνθος 1854.
4. Ἰωάννου Βηλαρά «Ποιήματα», ἔκδοσις 1. Φέξη Ἀθῆναι 1917.
5. «Οἱ φιλολογικὰς γραφές τοῦ Βηλαρά», περιοδ. «Προπόλαια» 1. Βλαχογιάννη τόμ. Α' 1900—1908.
6. Σπυρ. Λάμπρου «Ὁ Ἰωάνν. Βηλαράς καὶ ὁ Ἰωάννης Κρασσός ἐν Βενετία», «Νέος Ἑλληνομνημον» τόμ. Η' 1911, σελ. 315.
7. Κ. Σάθα «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» σελ. 648—651
8. Ἀρίστου Καμπάνη «Ἱστορία τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας» Δευτέρα ἔκδοσις, Ἀλεξάνδρεια, 1925, σελ. 87.
9. Hesselting «Histoire de la littérature Grecque Moderne», σελ. 51.
10. Γ. Σπεράντζα, «Ἰωάννης Βηλαράς», ἀρθρο στὴ Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια.

IQANINA 2008